

ÉSZAKI-KÖZÉPHEGYSÉG

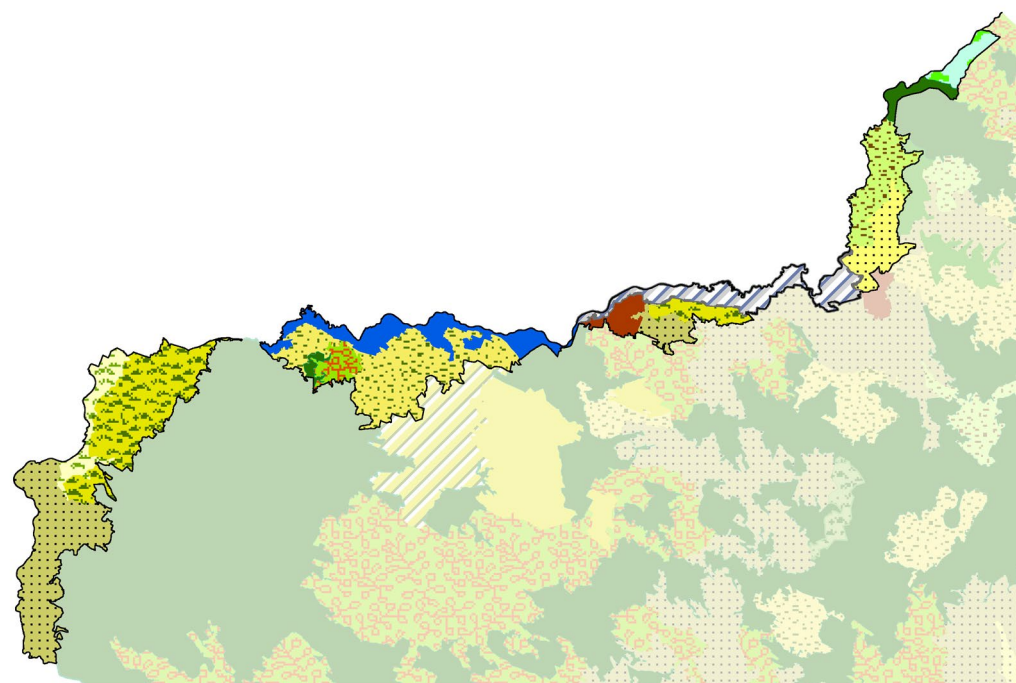
501. IPOLY MENTE TÁJKARAKTER-TERÜLET

Az Ipoly mente tájkarakter-terület fő karakteralakító eleme maga az Ipoly folyó. A teljes hazai szakaszán határfolyó Ipoly nem véletlenül szerepel nemzeti park elnevezésben is. A 20. század során többnyire alacsony szintű bolygatottsága, valamint a gazdaságilag elmaradott nógrádi környezet miatt megmaradt természetközeli zöldfolyosónak. A földrajzi tájbeosztás a Börzsöny környéki szakaszát Alsó-Ipoly-völgynek, északabbra Balassagyarmati- és Losonci-medencének nevezi. Ritkán lakott, alapvetően periférius. Területe 241,7 km².

Fotó: Hamar József (Ipolydamásdnál az Ipoly 2011)

Az Ipoly mente tájkarakter-területen előforduló tájkarakter-típusok

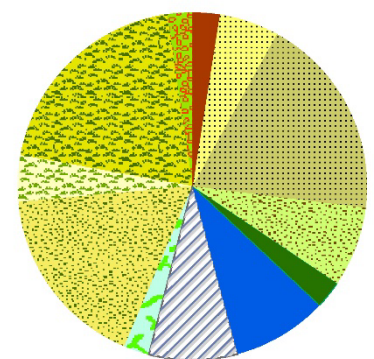
- Erdő-agrármozaikos dombosági táj
- Erdő-agrármozaikos síksági táj
- Erdődomináns, jellemzően homogén középhegységi és hegységperemi táj
- Folyótáj, jelentős nyílt vízfelszínnel
- Gyep-szántómozaikos medence, völgy és hegységperemi táj
- Gyep-vízdomináns síksági táj
- Gyepdomináns, mozaikos medence, völgy és dombosági táj
- Szántódomináns, mozaikos domboság, hegységperem, völgy és medencetáj
- Szántódomináns, mozaikos síksági táj
- Települési táj domboságon, hegységperemen és medencében
- Változatos felszínborítású folyótáj ártérperemi településekkel
- Változatos felszínborítású hegységperem, domboság, medence és völgy

1:500 000
0 5 10 km

SZÉCHENYI 2020

Tájkarakter-típusok	Össz-terület (km ²)	Terület-arány (%)	Folt-szám	Átlagos foltméret (km ²)	Szórás (km ²)
Ipoly mente	241,74	100,00%	17	14,22	11,82
Települési táj domboságon, hegységperemen és medencében	6,03	2,49%	1	6,03	0,00
Szántódomináns, mozaikos síksági táj	13,38	5,54%	1	13,38	0,00
Szántódomináns, mozaikos domboság, hegységperem, völgy és medencetáj	45,81	18,95%	2	22,90	16,55
Gyepdomináns, mozaikos medence, völgy és dombosági táj	18,04	7,46%	1	18,04	0,00
Erdődomináns, jellemzően homogén középhegységi és hegységperemi táj	6,23	2,58%	2	3,12	1,25
Folyótáj, jelentős nyílt vízfelszínnel	21,28	8,80%	1	21,28	0,00
Változatos felszínborítású folyótáj ártérperemi településekkel	19,72	8,16%	1	19,72	0,00
Gyep-vízdomináns síksági táj	5,81	2,40%	1	5,81	0,00
Gyep-szántómozaikos medence, völgy és hegységperemi táj	41,49	17,16%	2	20,75	14,09
Erdő-agrármozaikos síksági táj	10,39	4,30%	1	10,39	0,00
Erdő-agrármozaikos dombosági táj	48,00	19,86%	3	16,00	14,27
Változatos felszínborítású hegységperem, domboság, medence és völgy	5,56	2,30%	1	5,56	0,00

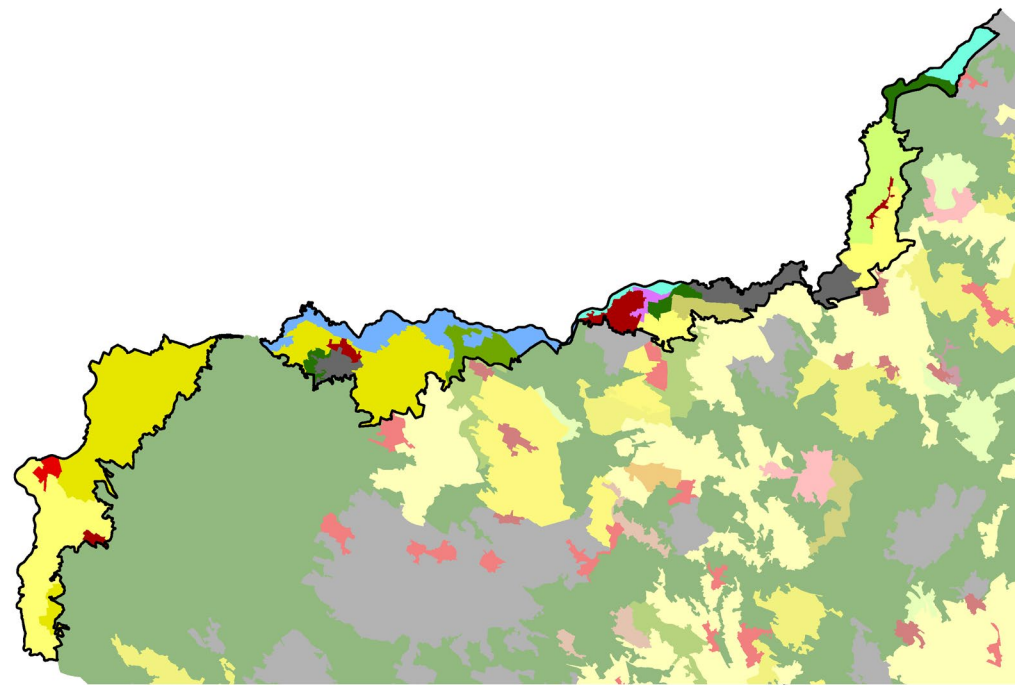

AZ IPOLY MENTE TÁJKARAKTER-TERÜLET KULCSJELLEMZŐI

I/1. Domborzat

A táj domináns domborzati típusa a tagolt síkság, hegylábak, völgyek kategória, amelynek területi aránya 37%. Emellett jelentős még az erősen hullámos dombosság részesedése is (26%). (Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai I/1. térkép)

I/2. Komplex felszínborítás-típusok

Fotó: Hamar József (Ipolydát 2011)

1000 - Településdomináns homogén	4001 - Gyepdomináns mozaikos
1001 - Településdomináns mozaikos	4601 - Gyep-víz mozaik
1561 - Település-erdő-vízmozaik	5000 - Erdődomináns homogén
2001 - Szántódomináns mozaikos	5001 - Erdődomináns mozaikos
2451 - Agrár-erdőmozaik	6001 - Vízdomináns mozaikos
2501 - Szántó-erdőmozaik	7001 - Dominancia nélküli

1:500 000
0 5 10 km

SZÉCHENYI 2020

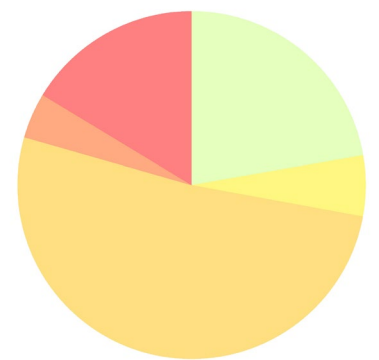
(Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai I/2. térkép)

TERMÉSZETI JELLEMZŐK

II/1. Éghajlati körzetek

A terület több, mint felét mérsékelten meleg - száraz éghajlati körzet uralja, néhány összefüggő foltban mérsékelten hűvös - száraz (22%) és meleg - száraz (16%) éghajlat is megjelenik, valamint kisebb foltokban mérsékelten meleg - mérsékelten száraz, meleg - mérsékelten száraz részek is előfordulnak. (Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/1. térkép)

Éghajlati körzetek	Területarány (%)
Ipoly mente	
mérsékelten meleg - száraz	51,55%
mérsékelten hűvös - száraz	22,25%
meleg - száraz	16,34%
mérsékelten meleg - mérsékelten száraz	5,63%
meleg - mérsékelten száraz	4,23%

II/2. Tengerszint feletti magasság

A tengerszint feletti magasság a domborzat egyik forrásindikátora. A jellemző magassági értékek leírása azonos a domborzatnál leírtakkal. (Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/2. térkép)

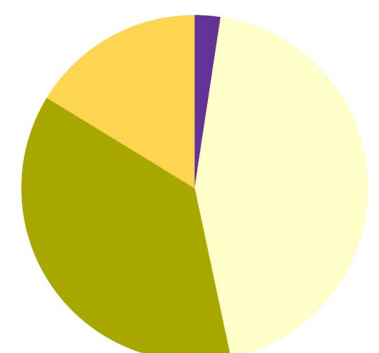
II/3. Relief

A relief a domborzat egyik forrásindikátora. A jellemző felszín-mozgalmassági jellemzők leírása azonos a domborzatnál leírtakkal. (Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/3. térkép)

II/4. Alapkőzet

Az Ipoly mente jellegzetes alapkőzete az alluviális üledék, a terület 45%-án fordul elő. A Börzsönytől nyugatra harmadkori üledék a meghatározó. (Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/4. térkép)

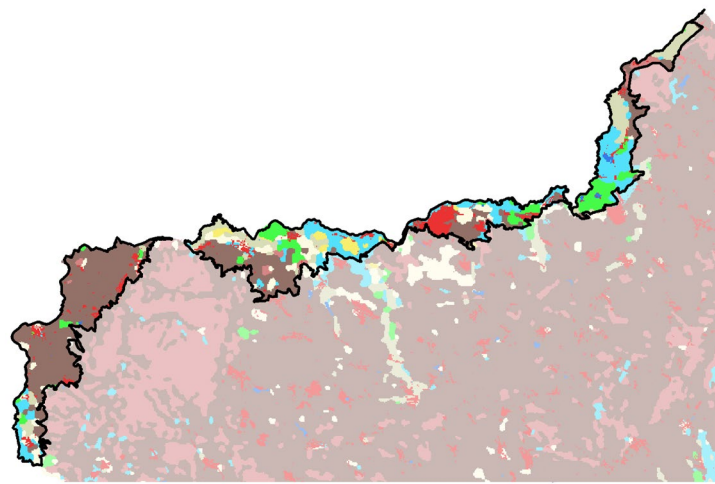
Kőzet név	Területarány (%)
Ipoly mente	100,00%
andezit, bazalt, riolit	2,40%
glaciális és alluviális üledék	44,26%
harmadkori és idősebb üledék	37,07%
lössös üledék	16,27%

II/5. Talajtípusok

KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001

Talajtípus	Területarány (%)
Ipoly mente	100,00%
Barna erdőtalajok	44,90%
Öntés és lejtőhordalék talajok	16,01%
Réti talajok	10,20%
Csernozjom talajok	8,80%
Beépített terület	7,94%
Váztalajok	7,50%
Közethatású talajok	2,15%
Szikes talajok	2,03%
Nyílt vízfelszín	0,47%

A táj uralkodó talajfajtája a barna erdőtalaj (az összterület 45%-át ez a kategória borítja). Közvetlen az Ipoly mentén a réti- és öntéstalajok aránya is jelentős.

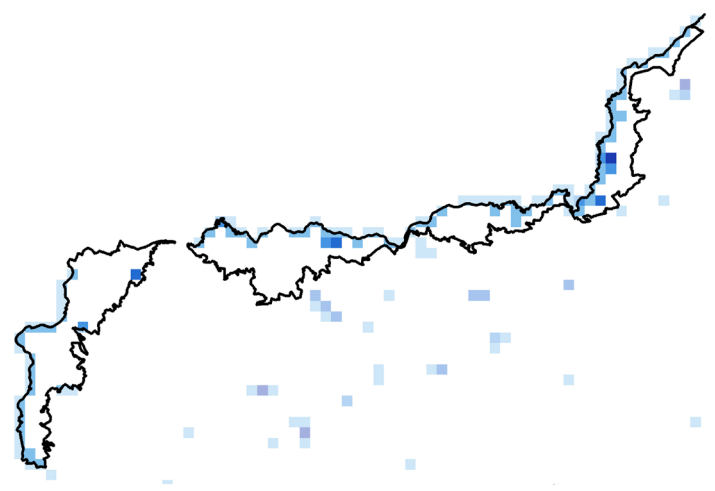
(Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/5. térkép)

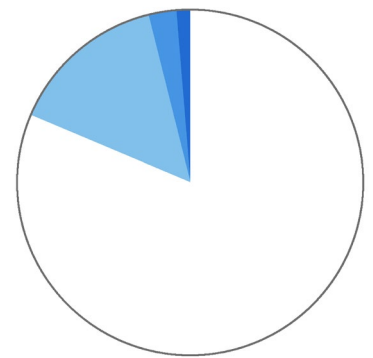
II/6. Felszíni vizek területaránya

KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001

Felszíni vizek területaránya	Területarány (%)
Ipoly mente	
0-1% - nincs, elenyésző	81,03%
1-5% - alacsony	14,66%
5-10% - közepes	2,59%
10-20% - magas	1,29%
20-50% - nagyon magas	0,43%

A felszíni vizek aránya a tájban átlagos, 0,009 km²/ km².

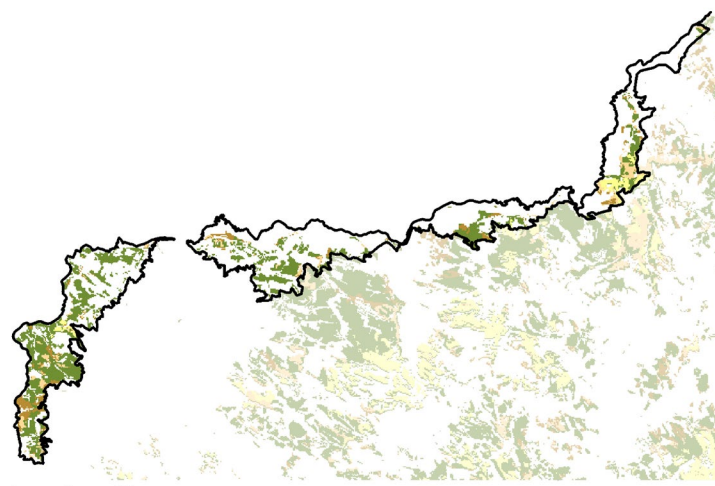
(Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/6. térkép)

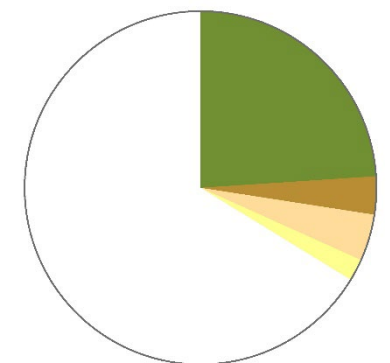
II/7. Ökotípusos földhasználat

KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001

Ökotípusos földhasználat	Területarány (%)
Ipoly mente	33,72%
kiváló termőhelyi adottságú szántó	2,01%
gyenge és közepes termőhelyi adottságú szántó	3,48%
gyenge és közepes, környezetileg érzékeny szántó	4,27%
erdőtelepítésre javasolt terület	23,96%

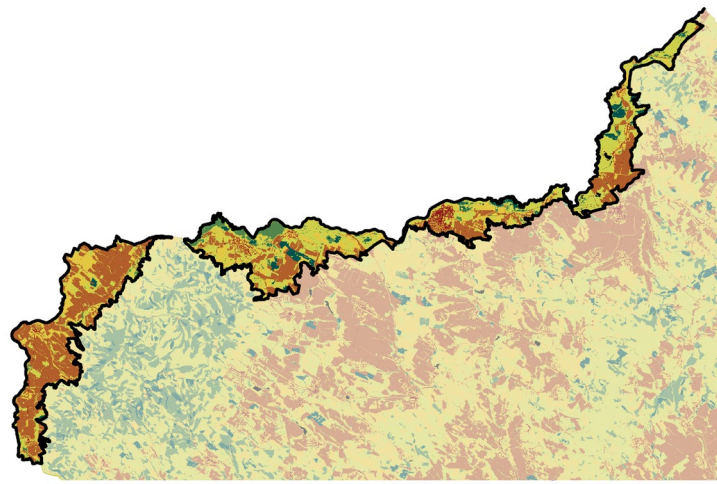

Az ökotípusos vizsgálat szerint a táj területének közel 24 %-án (Börzsöny nyugati hegylábi területe) erdőszítés javasolt, a terület mintegy 4 százalékán pedig - a növénytermesztés szempontjából közepes és gyenge talajadottságok, illetve a környezeti érzékenység következtében - a szántók extenzifikációja (földhasználat-váltás vagy szántóföldi művelés külterjesítése) indokolt.

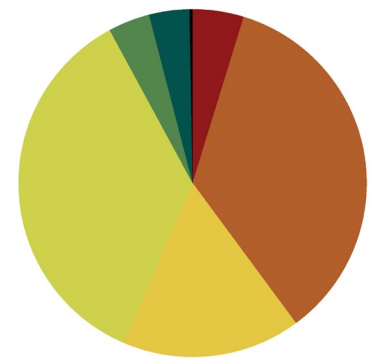
(Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/7. térkép)

II/8. Ökológiai állapot

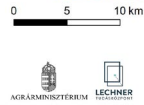

Ökológiai állapot	Területarány (%)
Ipoly mente	
Mesterséges felszín	4,7
Rossz ökológiai állapot	35,1
Kedvezőtlen ökológiai állapot	16,6
Közepes ökológiai állapot	35,6
Jó ökológiai állapot	3,9
Kiváló ökológiai állapot	3,7
Adathiány	0,3

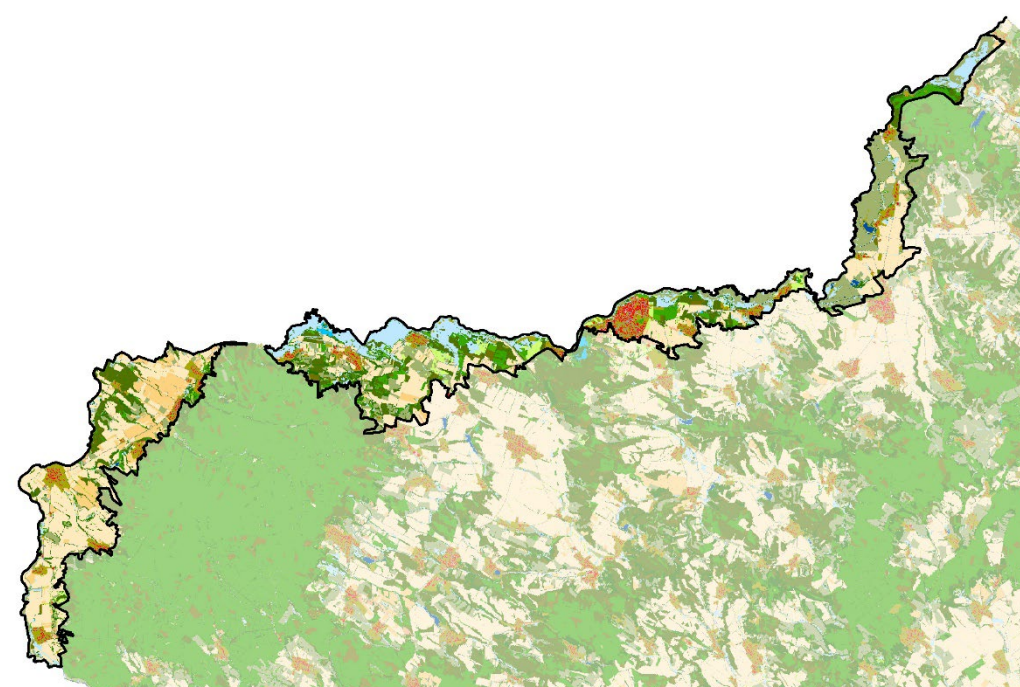
Az Ipoly mente tájkarakter-területen a rossz állapotú (35%) és a közepes állapotú (36%) területek dominálnak, továbbá a kedvezőtlen állapotú területek vannak még nagyobb arányban jelen (17%), a beépített területek (5%) a jó (4%) és a kiváló állapotú (4%) területek hasonló arányban vannak jelen.

(Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/8. térkép)

FELSZÍNBORÍTÁS-JELLEMZŐK

II/9. Ökoszisztéma-alaptérkép (2. szint)

- 11 : Épületek
- 12 : Utak és vasutak
- 13 : Egyéb burkolt vagy burkolatlan mesterséges felületek
- 14 : Zöldfelületek mesterséges környezetben
- 21 : Szántóföldek
- 22 : Állandó kultúrák
- 23 : Komplex területek
- 31 : Homoki gyepek
- 32 : Szikes és szikesedésre hajlamos gyepek
- 33 : Sziklakibúvásokkal tarkított gyepek
- 34 : Zárt gyepek kötött talajon vagy domb és hegyvidéken
- 35 : Máshová nem besorolható lágyszárú növényzet
- 41 : Többbetvihatástól független (TVFLN) erdők
- 42 : Természetszerűbb galériaerdők
- 43 : Egyéb vízhatás alatt álló (TVHA) erdők
- 44 : Idegenhonos fajok dominálta erdők, faültvények
- 45 : Erdőként nyilvántartott faállomány nélküli, vagy felújítás alatt álló területek
- 46 : Máshová nem besorolható fás szárú növényzet
- 51 : Lágyszárú dominanciájú vizes élőhelyek
- 52 : Fás szárú dominanciájú vizes élőhelyek
- 61 : Állóvizek
- 62 : Vízfolyások

(Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/9. térkép)

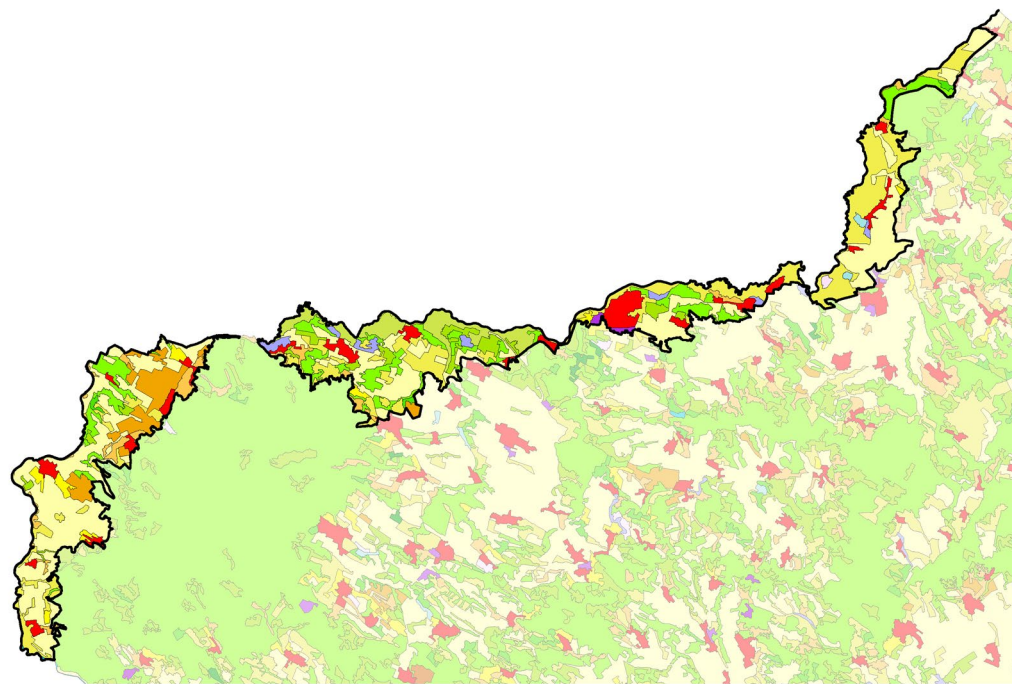

Fotó: Csorba Péter (Nógrádszakál 2016)

Fotó: Csorba Péter (Alsó-Ipoly-völgy, Ipolytölgyes 2020)

II/10. CORINE felszínborítás

1:500 000
0 5 10 km

SZÉCHENYI 2020

(Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/10. térkép)

II/11. Felszínborítás-átalakulás típusok

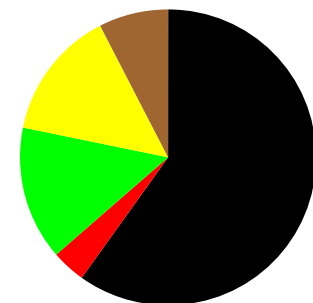
Felszínborítás stabilitás	Mintapontok száma (db)	Százalékarány (%)
Ipoly mente	63	100,00%
1 - Stabil	25	39,68%
2 - Kvázi stabil	14	22,22%
3 - Lépcsőzetes	12	19,05%
4 - Ciklikus	2	3,17%
5 - Dinamikus	10	15,87%

(Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/11. térkép)

II/12. Felszínborítás-átalakulás jellege

Felszínborítás átalakulás	Mintapontok száma (db)	Százalékarány (%)
Ipoly mente	63	100,00%
1 - Változatlan terület	31	49,21%
2 - Településnövekedés	9	14,29%
3 - Extenzifikáció	11	17,46%
4 - Intenzifikáció	9	14,29%
5 - Dinamikus terület	3	4,76%

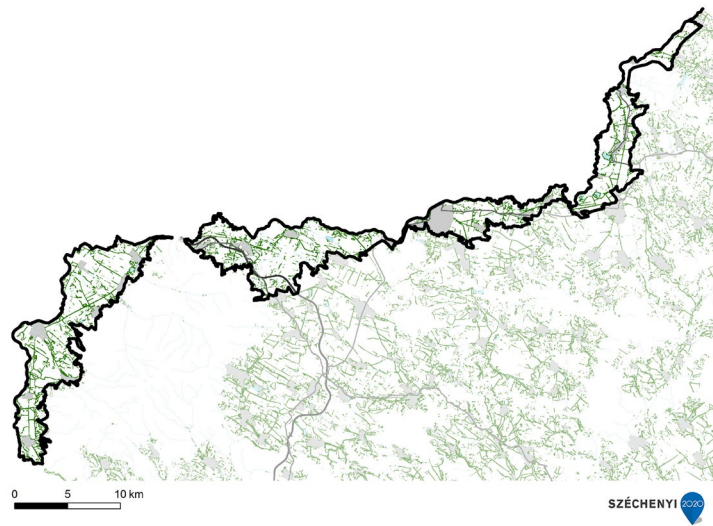

(Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/12. térkép)

II/13.-16. Stabil felszínborítású területek (stabil településterület, stabil szántó-, kert-, szőlőterület, stabil erdőterület, stabil gyepterület és vízfelszín)

(Az indikátorok országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/13.-16. térkép)

II/17. Zöld vonalas elemek sűrűsége

ZÖLD VONALAS ELEMELK SŰRŰSÉGE

- Zöld vonalas elem
- Gyorsforgalmi út
- Főút
- Belterület
- Vízgazdálkodási térség (OTrT)

Zöld vonalas elemekben gazdag terület. (Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/17. térkép)

II/18. Beépítettség növekedése (1990-2018)

1990-2018 között a területen új települési területek kialakulása nem volt jellemző.

(Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/18. térkép)

II/19. Közlekedési hálózat sűrűsége

A közlekedési hálózat sűrűsége a tájban közepes, 0,37 km/km².

(Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/19. térkép)

Közlekedési hálózat sűrűsége	Területarány (%)
Ipoly mente	
0-0,44 km/km ²	68,97%
0,44-1,56 km/km ²	27,59%
1,56-9,44 km/km ²	3,45%

II/20. Roncsolt területek aránya (külfertéses bánya, hulladéklerakó)

Földhasználati információk alapján a roncsolt területek (lerakók, külszíni bányaterületek) tájkarakter területhez viszonyított aránya az országos átlag alatti, nem jelentős. (Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/20. térkép)

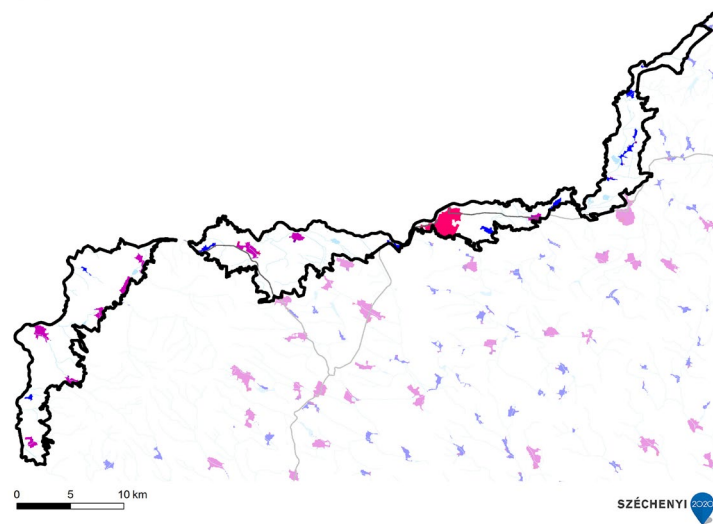
ANTROPOGÉN ÉS PERCEPCIONÁLIS JELLEMZŐK

II/21. Település-sűrűség (belterületi beépített területek eloszlása)

Településhálózati szempontból az Északi- és a Dunántúli középhegység azonos, sűrű hálózatú (0,26 db/km²) csoportot alkot.

(Az indikátor tájkarakter-típusok határaihoz igazított országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/21. térkép)

II/22. Településméret (átlagos belterületi települési terület mérete)

TELEPÜLÉS MÉRETKATEGÓRIÁJA

- 1 (0-0,48 km²)
- 2 (0,48-4,8 km²)
- 3 (4,8-14 km²)
- 4 (14-35 km²)
- 5 (35-80 km²)
- 6 (80-215 km²)
- Gyorsforgalmi út
- Főút
- Vízgazdálkodási térség (OTrT)

A középhegységek településhálózatát változatos településméretek, ezen belül a 2. településméret kategórián belül az átlagosan 60 ha és a 4. településméret kategórián belül az átlagosan 492 ha nagyságú települések jellemzik. A legnagyobb település 8,74 km², a 4 km²-t meghaladó települések száma 19 db, míg a nagyterjedésű települési terek száma 8 db. (Az indikátor tájkarakter-típusok határaihoz igazított országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/22. térkép)

II/23. Külterületi szóránybeépítés sűrűsége

A külterületi beépítések sűrűsége átlagos (0,51 db/km²), nem minden belterületekhez tartozik külterületi beépítés. A külterületi beépítések mérete átlagos (0,64 ha), ez azonban igen nagy változatosságból adódik: előfordulnak a legkisebb településekkel vetekedő, vagy azt meghaladó méretű, beépített komplex művelésű területek, bányaműveléssel összefüggő területek, üdülő területek, gazdasági területek, de szép számban találhatók egész kisméretű szórványok is. A szórványok elhelyezkedését is a sokféleség jellemzi, hol önállóan, hol a belterület folytatásaként állnak, megfigyelhető a szórványok főbb úthálózat menti sűrűsödése is. (Az indikátor tájkarakter-típusok határaihoz igazított országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/23. térkép)

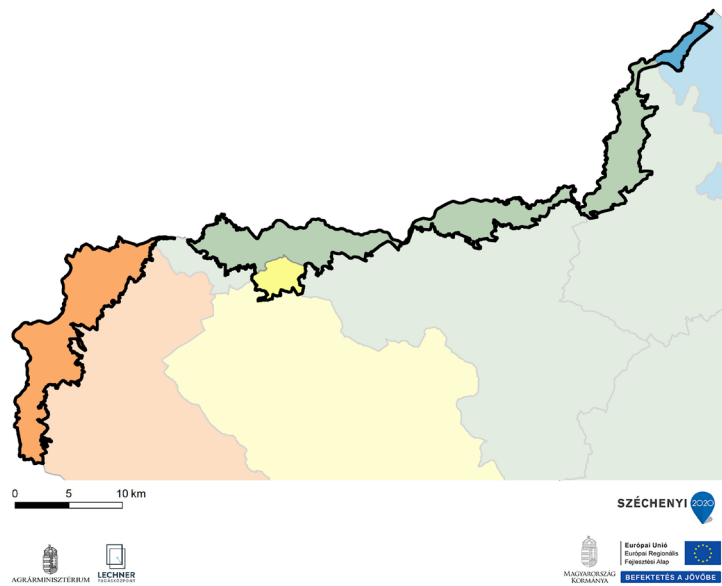
II/24. Nagy kiterjedésű települési tér

A tájkarakter-területet nem érinti nagy kiterjedésű települési tér. (Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/24. térkép)

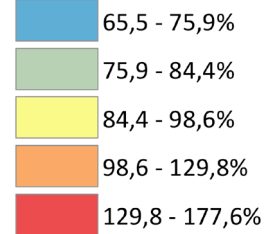
II/25. Népeségváltozás

KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001

NÉPESÉGVÁLTOZÁS (1980-2019)

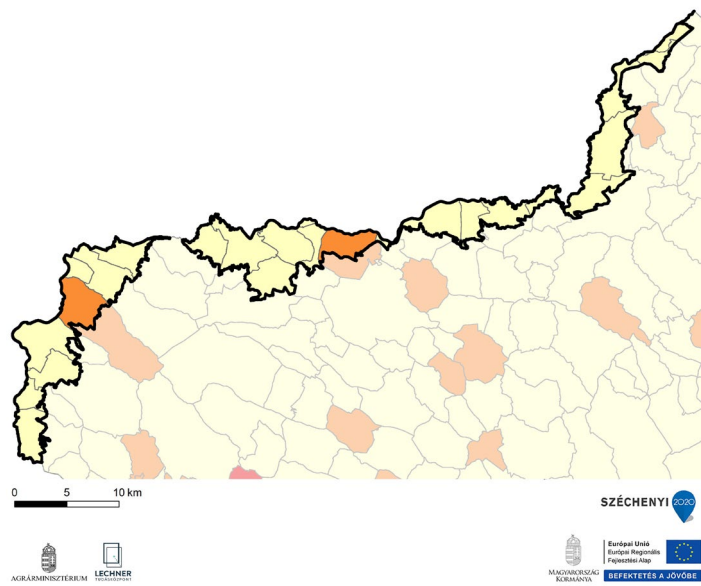

Az elmúlt 40 év alatt az Ipoly mente Szobi járáshoz tartozó településein népeségnövekedés volt megfigyelhető, míg az ettől keletre eső területeken jelentősebb népeségcsökkenés volt jellemző. (Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/25. térkép)

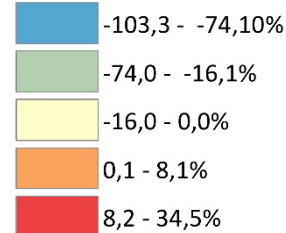
II/26. Külterületi lakosok arányának változása

KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001

KÜLTERÜLETI LAKOSOK ARÁNYÁNAK VÁLTOZÁSA (1980-2011)

Az Ipoly mente térségében a külterületi lakosok aránya a települések többségénél csökkent, néhány település esetében azonban növekedés volt megfigyelhető (pl.: Perőcsény, Dejtár). (Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/26. térkép)

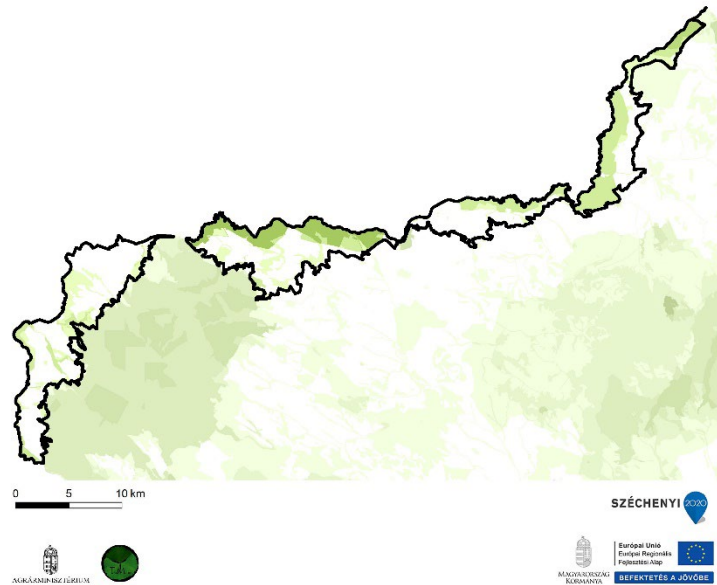
II/27. Néprajzi táj

A folyó mentén hosszan elnyúló keskeny területet az Alsó-Ipolymente néprajzi táj érinti. Itt a települések vegyes szerkezetűek, az útmenti szalagtelkes beépítés mellett a halmazos jelleg is látható. A lakóházak itt utcafrontonra építettek, a folyó felsőbb szakasza melletti falvakban már hagyományosan előkertesek. (Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/27. térkép)

II/28. Természeti és kulturális örökség

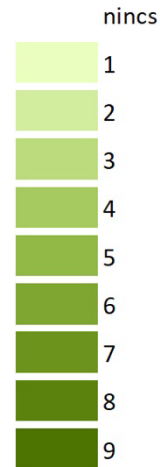

KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001

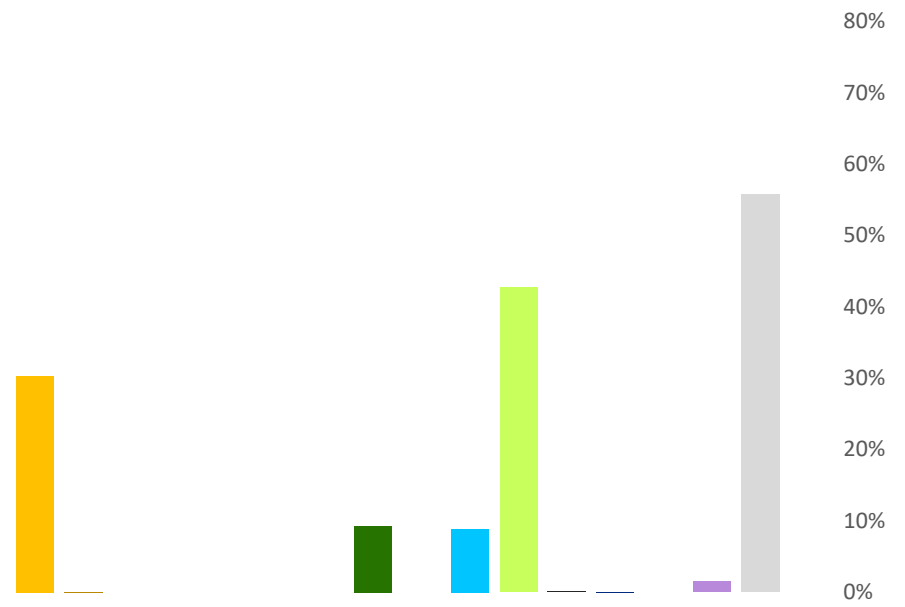
TERMÉSZETI ÉS KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG

Védelmi célú területi lehatárolások száma

(Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/28. térkép)

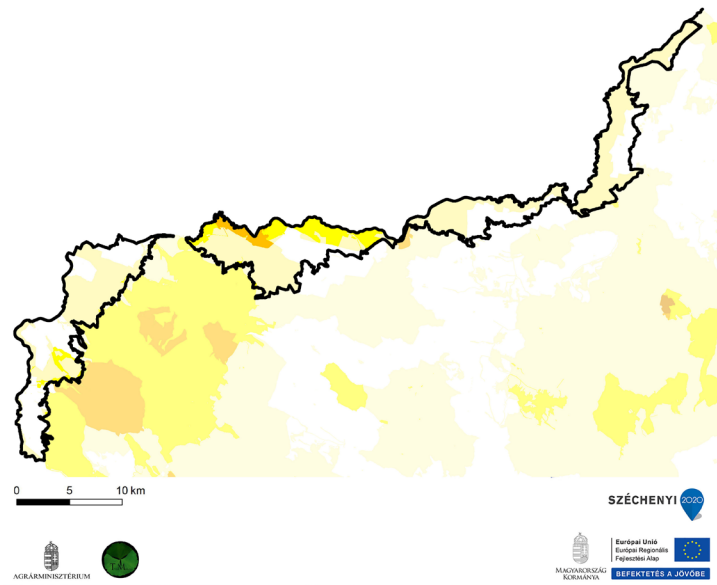
Védelmi célú területek	Összterület (km ²)	Területarány (%)
Ipoly mente	241,73	100,00%
Natura 2000 terület	73,26	30,30%
Barláng védőövezet	0,00	0,00%
EU diploma	0,00	0,00%
Naturpark	0,00	0,00%
Természeti emlék	0,00	0,00%
Természetvédelmi terület	0,00	0,00%
Tájvédelmi körzet	0,00	0,00%
Nemzeti park	22,39	9,26%
MAB bioszféra rezervátum	0,00	0,00%
Ramsari terület	21,48	8,89%
Nemzeti ökológiai hálózat	103,20	42,69%
Országos védettségű kulturális örökség	0,21	0,09%
Országos, területi védettségű kulturális örökség	0,07	0,03%
Világörökség terület	0,00	0,00%
Világörökség várományos terület	3,64	1,50%
Nem védett terület	134,80	55,76%

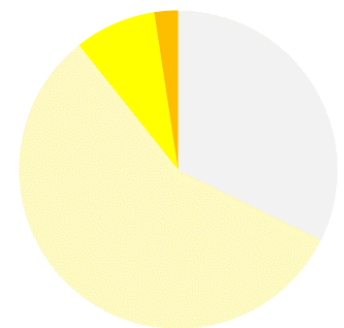
II/29. Megbecsültség

KEHOP-4.3.0-VEKOP-15-2016-00001

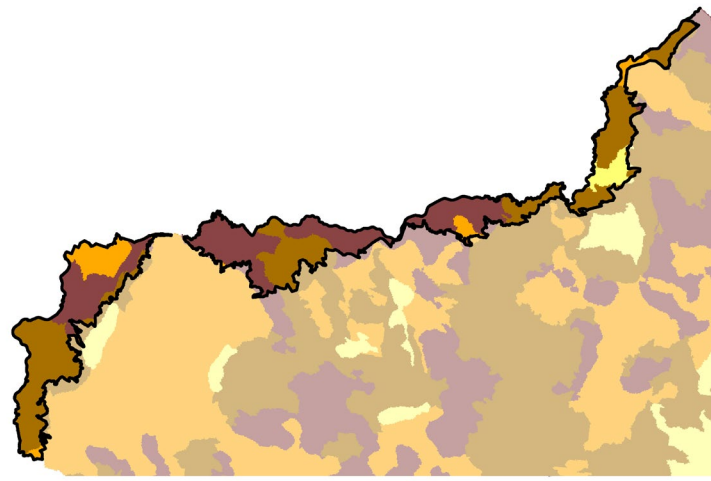

Megbecsültség	Összterület (km ²)	Területarány (%)
Ipoly mente	241,73	100,00%
1 - Nincs, igen alacsony	77,97	32,25%
2 - Alacsony	137,86	57,03%
3 - Mérsékelt	20,08	8,31%
4 - Számottevő	5,83	2,41%
5 - Jelentős	0,00	0,00%
6 - Magas	0,00	0,00%
7 - Nagyon magas	0,00	0,00%
8 - Kiemelkedő	0,00	0,00%

(Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/29. térkép)

II/30. Vizuális jellemzők

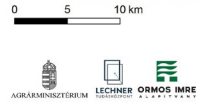

Vizuális jellemzők	Területarány (%)
Ipoly mente	
Zárt, homogén, szegélyekben szegény területek	9,8
Átlátható, szegélyekben szegény területek	3,6
Átmeneti, közepesen zárt területek	47,9
Szegélyekben gazdag, de nem átlátható, zárt területek	38,8
Átlátható, nyitott, szegélyekben gazdag területek	0,0

A tájat az átmeneti, közepesen zárt területek (48%) uralják. Kisebb mértékben a szegélyekben gazdag, de nem átlátható, zárt területek (39%) fordulnak elő.

(Az indikátor országos eloszlásáról készült térképet lásd: Az országos tájkarakter-területek lehatároló és leíró indikátorai II/30. térkép)

Fotó: Hamar József (Drégelypalánk 2018)

Fotó: Csorba Péter (Alsó-Ipoly-völgy, Ipolytölgyes 2020)